

ПЛЮШКО ДМИТРО СЕРГІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри цивільного права*

ЩОДО ПИТАННЯ НАСЛІДКІВ ЗМІНИ СТАТІ ОДНОГО З ПОДРУЖЖЯ НА ПРИКЛАДІ ПРАКТИКИ КРАЇН ЄС

Регулювання питання про результати зміни статі в контексті шлюбу відноситься більшою мірою, навіть якщо не повністю, до сфери дії розсуду держав. На сьогоднішній день відзначається, що в Європі поки не склалося будь-якого консенсусу з питання про дозвіл одностатевих шлюбів і консенсусу в Україні і в окремих державах, де не дозволили одностатеві шлюби, і в тому, як бути з визнанням статі в разі наявного шлюбу. У більшості держав немає будь-якого чинного законодавства про визнання статі.

Зважаючи на відсутність консенсусу і, з огляду на що стоять делікатні моральні і етичні питання, органами ЄС надана державам свобода розсуду в широких межах як в рішенні визнавати чи не визнавати законодавство, що стосується правового визнання нової статі тим хто зробив собі операцію зі зміни статі, так і прийняти правила для досягнення балансу між конкуруючими публічними і приватними інтересами.

У разі, якщо держава приймає рішення про визнання зміни статі осіб, які перебувають у шлюбі, то його завдання полягає в тому, щоб уніфікувати різноманітні практики, які застосовуються в різних державах, і встановити узгоджені вимоги для юридичного визнання нової статі. Якщо згоду одного з подружжя отримано, забезпечується як юридичне визнання нової статі, так і юридичний захист відносин.

Так, наприклад, згідно із законодавством більшості країн ЄС, як і за законодавством України шлюб дозволений тільки між особами протилежної статі [1], тобто між чоловіком і жінкою. Однак, хоча одностатевим парам заборонено вступати в шлюб, вони можуть укласти контракт про створення цивільного партнерства.

З цього приводу можна розглянути наступний приклад. При народженні особа була чоловіком і вступила в шлюб з жінкою. Згодом в подружжя народилась з'явилася дитина. Через декілька років чоловік зробив операцію зі зміни статі. Незважаючи на те, що він змінив своє ім'я, він не міг зробити зміни посвідчення особи на жіночу, поки його дружина не погодиться на перетворення їх шлюбу у цивільне партнерство або поки пара не розлучиться. Вказане подружжя хотіли залишитися в шлюбі, оскільки розлучення суперечило їх релігійними переконаннями, і вони вважали, що цивільне партнерство не дає такої ж безпеки для них і для їх дитини, як шлюб. У своїй скарзі до Європейського суду заявниця (чоловік, що змінив статі), вказала серед іншого – з посиланням на статтю 8 Конвенції – що її право на особисте і сімейне життя було порушено, оскільки повне визнання її нової статі було поставлено в залежність від перетворення її шлюбу у цивільне партнерство.

У Постанові від 13 листопада 2012 року [4] палата Європейського суду одноголосно вирішила, що у справі не було допущено порушень вимог статті 8 Конвенції [2] та вимог статті 14 у взаємозв'язку зі статтею 8 Конвенції. Було встановлено, що законодавство держави надає заявниці три варіанти вибору. Залишаючи осторонь варіанти підтримки статус-кво або розлучення, скарга заявниці була головним чином спрямована на можливість перетворення шлюбу у цивільне партнерство за згодою подружжя. Європейський суд встановив, що, оскільки перетворення шлюбу у цивільне партнерство є автоматичним в правовій системі Фінляндії, згода чоловіка на реєстрацію зміни статі є елементарною вимогою, спрямованою на те, щоб захистити кожного з подружжя від одноосібних рішень, прийнятих іншим з подружжя.

Більш того, подружжя не втратить інших своїх прав, якщо їх шлюб буде перетворений в зареєстроване цивільне партнерство. Таким чином, наприклад, для цілей оцінки пенсійних прав тривалість відносин розраховується з моменту вступу в шлюб, але не з дати його перетворення в цивільне партнерство.

Звертаючись до сімейних аспектів справи, Європейський суд зазначив, що цивільне партнерство не вплине на батьківство дитини заявниці, так як воно вже було законно встановлено під час шлюбу. У той же час, зміна статі не матиме і юридичних наслідків для відповідальності по догляду за дитиною, його утримання чи вихованню, оскільки така відповідальність ґрунтується на батьківському статусі незалежно від статі або форми співжиття [5]. Отже, перетворення шлюбу у цивільне партнерство не позначиться на сімейному житті «подружжя».

Хоча шкода, що заявниця щодня відчувала незручності від неправильного номера, що посвідчує особу, у неї була справжня можливість зміни ситуації, в будь-який момент перетворивши її шлюб в зареєстроване співжиття за згодою її чоловік і жінка. На думку Європейського суду, не було непропорційним вимагати такого перетворення як попередню умову юридичного визнання придбаного статі, оскільки це забезпечувало юридичний захист одностатевих пар, майже так само, як забезпечує шлюб.

Невеликі відмінності між цими двома юридичними концепціями не робить фінську систему в неадекватну з точки зору позитивних зобов'язань держави. Ця система, в цілому, не є непропорційною в своїх наслідках для заявниці, і в справі встановлено справедливий баланс між конкуруючими інтересами сторін [3].

Ще дві справи становлять інтерес в даному контексті (Рішення Європейського суду у справі «Перрі проти Сполученого Королівства» [4]. і Рішення у справі «R. і F. проти Сполученого Королівства» [4]. В обох випадках заявниками була подружня пара, що складалася з жінки і постхірургічного транссексуала, який змінив чоловічу стать на жіночу. Заявники скаржилися, посилаючись на статтю 12 Конвенції [2], на те, що вони повинні були розірвати свій шлюб в разі, якщо другий заявник бажав отримати повне правове визнання зміни статі. ЄСПЛ відхилив дану скаргу як явно необґрунтовану. ЄСПЛ зазначив, що внутрішньодержавне законодавство передбачає шлюби тільки між

особами протилежної статі незалежно від того, чи був такий підлогу від народження або отриманий внаслідок процедури зі зміни статі, в той час як одностатеві шлюби були заборонені. Таким же чином, в статті 12 Конвенції закріплена традиційна концепція шлюбу як союзу між чоловіком і жінкою. ЄСПЛ визнав, що в ряді Договірних Держав одруження поширювалася на одностатевих партнерів, але продовжив стверджувати, що це відображало власне бачення державами ролі шлюбу в їх суспільствах, а не впливало з тлумачення основоположного права, як воно було сформульовано Державами учасницями в Конвенції 1950 року [2]. Європейський суд прийшов до висновку, що в межах свободи розсуду держави перебував питання про те, як регулювати наслідки зміни статі в уже існуючих шлюбах. Крім того, Європейський суд визнав, що, якщо заявники прийняли б рішення розлучитися, щоб дозволити партнеру, який змінив стать отримати повне визнання статевої приналежності, той факт, що заявники мали можливість укласти цивільне партнерство, сприяв пропорційності оскаржуваної форми визнання статевої приналежності.

Список використаної літератури:

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21. Ст. 135.
2. Конвенція про захист прав людини і основних свобод: міжнародний документ від 04.11.1950 р. Офіційний вісник України. 1998 р. № 13. Ст. 270.
3. Постанова ЄСПЛ від 16.07.2014 у справі «Хемелайнен (Hamalainen) проти Фінляндії» (скарга № 37359/092). Бюлетень Європейського суду з прав людини. 2014. № 11(149).
4. Обрані постанови великої палати Європейського суду з прав людини. Прецеденти великої палати Європейського суду №7 (31). 2019. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/CASE%20OF%20HAMALAINEN%20v.%20FINLAND%20-%20\[Russian%20translation\]%20summary%20by%20Development%20of%20Legal%20Systems%20Publ.%20Co.pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/CASE%20OF%20HAMALAINEN%20v.%20FINLAND%20-%20[Russian%20translation]%20summary%20by%20Development%20of%20Legal%20Systems%20Publ.%20Co.pdf)
5. Конвенція про права дитини: прийнята та відкрита для підписання, ратифікації та приєднання резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20.11.1989 р. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 1997. № 5. Ст. 35.

Ключові слова: подружжя, сім'я, шлюб, правове регулювання шлюбу, розірвання шлюбу, порівняльний аналіз.

Ключевые слова: супруги, семья, брак, правовое регулирование брака, расторжение брака, сравнительный анализ.

Key words: married couples, family, marriage, legal adjusting of marriage, dissolution of marriage, comparative analysis.